

УДК: 378.937

В.О. ГАВРИЛЮК

ФОРМУВАННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ ТОЛЕРАНТНОСТІ СТУДЕНТІВ-МАЙБУТНІХ ВИКЛАДАЧІВ ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

***Резюме.** У статті розкрито зміст поняття педагогічної толерантності на сучасному етапі розвитку освіти, при підготовці майбутніх викладачів професійно-технічних навчальних закладів.*

***Ключові слова:** толерантність, педагогічна толерантність, освіта, гуманізм, взаєморозуміння.*

Постановка проблеми. Виховання толерантності в людських стосунках є стратегічним завданням освіти у ХХІ ст. Така значущість толерантності в сучасному житті спричинила необхідність створення в педагогічній науці „педагогіки толерантності”, основне завдання якої має бути зосереджене на дослідженні сутності педагогічної толерантності, шляхів її втілення в практику виховання майбутніх викладачів ПТНЗ, як соціальної норми та цінності, принципу міжособистісної та міжгрупової взаємодії.

В сучасному суспільстві виховання *педагогічної толерантності* майбутніх викладачів ПТНЗ набуло актуальності. Здійснюються наміри по-новому подивитися на світ, подолати перепони, які роз'єднують людей, створити між ними стосунки на засадах гуманізму та взаєморозуміння. *Педагогічна толерантність* -це здібність педагога зрозуміти, признати і прийняти учня таким, який він є, при цьому не звертаючи уваги на те, що у учня інші погляди на життєві цінності, інша логіка та форми поведінки. Тому активізується процес пошуку ефективних механізмів виховання студентів – майбутніх викладачів ПТНЗ у напрямку педагогічної толерантності, поваги до прав і свобод інших людей, незалежно від їхньої національної, соціальної приналежності, поглядів, світосприйняття, способів мислення та поведінки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз наукової літератури з проблеми дослідження дає підстави стверджувати, що ідеї виховання педагогічної толерантності мають глибоке коріння в поглядах Ж.Ж.Руссо, Г.Сковороди, Л.Толстого, М.Монтессорі, К.Вентцеля, Р.Штейнера, М.Періха, О.Швейцера, К.Ушинського, В.Сухомлинського, Ш.Амонашвілі.

Дослідження авторів, які працюють у сфері вищої професійної освіти, засвідчують, що толерантність, як професійно важлива якість спеціаліста характеризується здатністю сприймати без агресії інший спосіб життя, поведінки, інші погляди шляхом встановлення довірчих взаємовідносин, співпраці, компромісу (В.Байденко, А.Вербицький, І.Дінісов, А.Заховаєва, І.Ісаєва, М.Пальцев)

Дослідженню підлягали й окремі педагогічні аспекти толерантності. Зокрема, розглядалося формування ставлення вихованців до толерантності як суспільно значущої цінності (В.Береговий, І.Бех, Т.Болотіна, Б.Гершунський, О.Грива, О.Клепцова, І.Крутова, В.Лекторський, М.Міріманова, Р.Рієрдон, П.Степанов); виховання міжетнічної толерантності (Г.Абдулкарімова, Н.Єдигова, Н.Магомедова, Ф.Малхозова, Н.Мольденгауер, З.Мубінова, В.Тишков); формування міжособистісної толерантності учнівської молоді (Г.Безюлева, Г.Скрябіна, Г.Солдатова, О.Шарова, Г.Шеламова); розвиток толерантності в контексті педагогічної взаємодії (Ю.Тодоровцева).

Розробкою методичних рекомендацій з формування толерантності студентів займаються сучасні вчені: О.Асмолов, Л.Байбородова, В.Беляєва, В.Глебкін, М.Ковальчук, М.Магура, Г.Погодіна, М.Рожков, Г.Солдатова, Л.Федоренко, Л.Шайгерова, О.Шарова, О.Щеколдіна.

Постановка завдання. Отже, актуальність необхідності визначення педагогічної толерантності, як одного із основних напрямів підготовки майбутніх інженерів-педагогів, недостатній рівень теоретичної і практичної розробленості проблеми формування педагогічної толерантності зумовило вибір теми статті – “Формування педагогічної толерантності студентів майбутніх викладачів ПТНЗ”.

Відповідно до мети дослідження визначені такі *завдання*:

1. Здійснити аналіз наукових засад сутності понять толерантність, педагогічна толерантність студентів – майбутніх викладачів ПТНЗ.
2. Обґрунтувати зміст педагогічної толерантності.

Виклад основного матеріалу. Висока конфліктність професійних відносин "вчитель-учень", як відмічають дослідники, є наслідком неспроможності вести діалоги, відсутністю гнучкості. Нерозвинена толерантність мислення, недосконалість регулятивно-організаторських, управлінських, комунікативних навичок з позиції толерантної взаємодії, вміння саморегуляції в процесі педагогічного спілкування, невміння володіти способами вирішення напружених, конфліктних ситуацій призводить до зниження ефективності освітнього процесу. Викладач – носій і транслятор певного ідеалу культури в суспільстві – володіє особистісними якостями, прояв яких знаходить в педагогічно доцільних діях, необхідних для вдалого рішення професійних завдань. Найбільш значним серед них є педагогічна толерантність.

Але, педагоги часто забувають, що вони мають не вчити, а допомагати вчитися учням, тобто організовувати самостійну діяльність своїх вихованців. Між тим, межа між традиційною і толерантною системами освіти полягає в тому, що перша дотримується методології викладання в напрямку „вчитель навчає”, а друга пропонує елементарно-блискучу систему „учень вчиться”. Як бачимо, мотивація тих, хто навчається, не однакова, оскільки одного готують до виконання вже заданого, другий же готується діяти самостійно. Отже, перше, що повинен робити викладач, щоб спрямувати свої стосунки зі студентами в дусі толерантності, – це створити умови, які будуть стимулювати і забезпечувати самостійну роботу або самонавчання студентів. По-друге, толерантність викладача до студента виявляється в тому, наскільки значущим, важливим і необхідним вважає для себе це навчання студент [4].

У теорії сучасного наукового знання мають місце різні підходи до розуміння феномену "толерантність" через його багатоаспектність. Медико-біологічний контекст висвітлює адаптацію організму до несприятливих впливів середовища та його репараційність. Філософський аспект пропонує розгляд толерантності як готовності постійно і з гідністю сприймати особистість або річ, як терпіння, терпимість, витримка, примирення. Політичний контекст centruє увагу на повазі до свободи іншої людини, її поглядів, думок, поведінки. Соціологія трактує толерантність як милостивість, делікатність, прихильність до іншого тощо [6, 16]. В аспекті психологічного підходу – це виникнення в індивіда зниження чутливості до фактів взаємодії, що пов'язане з особливостями темпераменту, із захистом від фрустрації, з комплексом імперативних настанов щодо прояву великодушності стосовно іншого [1, 20].

Толерантність у межах запропонованого дискурсу слід розуміти як професійно важливу якість викладача ПТНЗ, яка характеризується здатністю сприймати без агресії інші судження, інший спосіб життя, характер поведінки, зовнішність і будь-які інші особливості суб'єктів освітнього і соціокультурного простору шляхом встановлення з ними відносин довіри, співпраці, компромісу, радості, товариствості, емпатії та психологічного комфорту.

При цьому, дотримуючись розуміння феномена толерантності як якості особистості та її ставлення до дійсності, що функціонує на підставі відповідних знань, мотивів й способів дії, структуру толерантності вчителя правомірно було представити у вигляді взаємодії трьох провідних компонентів: концептуально-ціннісного, особистісно мотиваційного й діяльнісно-

поведінкового.

Так, концептуально-ціннісний компонент толерантності викладача ПТНЗ виявляється через систему принципів організації педагогічного процесу, серед яких домінують є такі: ідея духовної свободи людини; визнання самотності й унікальності кожної людини; віра в невичерпні можливості і здібності особистості; повага до людської гідності;

Особистісно-мотиваційний компонент толерантності викладача ПТНЗ виявляється через характер його емоційного ставлення до учасників педагогічної взаємодії, а саме: доброзичливість, ввічливість, щирість, лояльність, стриманість, милосердність, емпатійність, справедливість, терпимість.

Діяльнісно-поведінковий компонент толерантності викладача ПТНЗ виявляється через систему способів його педагогічних дій щодо організації, контролю й оцінки якості діяльності учасників навчально-виховного процесу, серед яких: сприймання особистості партнера таким, яким він є; прийняття та розуміння індивідуальності іншої людини; надання недоторканого права особистісної думки; оцінювання особистості згідно Я-концепції; вміння приховувати або згладжувати негативні почуття; [4, 6].

Структура толерантності як професійно важливої якості особистості викладача ПТНЗ проявляється у вигляді взаємодії її провідних компонентів.

Найяскравіший представник вітчизняної "педагогіки толерантності", "педагогіки співробітництва" В. Сухомлинський писав: "...передача моральних цінностей від старшого покоління до молодшого, коли вихователь і його вихованці відчувають радість трудового співробітництва"; "...від хорошого учителя діти рідко чують заборону і дуже часто чують заохочення"; "Потрібно увійти в становище дитини, розділити з нею її горе і допомогти їй ...найбажаніша і найдорожча допомога – це співчуття, співстраждання, сердечна участь"; "Атмосфера загальної доброзичливості і взаємного творення добра – це та ... риса духовного життя колективу, яка визначає характер взаємовідносин, сутність вчинків, які виражають відносини однієї людини до другої" [2]. Наведені цитати свідчать про велике значення й роль ідей діалогу в педагогічній системі Сухомлинського.

О.В. Сухомлинська в статті „Про стан теорії і практики виховання в освітньому просторі України” відмічає, що головна мета, місія виховання повинна полягати в: передачі культурних цінностей; підготовці молоді до інтеграції в суспільство; нівелюванні, зменшенні соціальної нерівності. Створення умов для культивування, проектування викладача, який піклується про формування толерантної особистості студентів, повинно стати завданням викладачів вузівського резерву. Особливої значущості у цьому контексті, на її думку, набувають: міжособистісна комунікація, діалог, створення толерантного комунікативного середовища [3].

Для того щоб реалізувати педагогіку толерантності, викладачі, в першу чергу, повинні створити зразки взаємовідношень між собою, а саме: працювати в атмосфері взаєморозуміння, взаємоповаги, співучасті й співпереживання. Толерантний викладач ПТНЗ усвідомлює, що його сприймають як зразок для наслідування. Він використовує навички для розвитку діалогу і мирного розв'язання конфліктів, навчає мислити критично, вміє цінити позиції інших, при цьому чітко формулює власну точку зору, не підтримує агресивну поведінку, сприяє залученню учнів і батьків до прийняття рішень спільної діяльності.

В технології процесу формування педагогічної толерантності реалізується комплексний підхід, який оснований на взаємозв'язку і взаємоприйнятності традиційних, активних та інтерактивних методів навчання з урахуванням цілі та завдань, що вирішуються на кожному етапі.

Таким чином, організація процесу формування педагогічної толерантності майбутніх викладачів ПТНЗ відбувається з урахуванням процесів зміни поведінки і стадіями оптимізації особистості.

Висновок. Отже, толерантний шлях – це шлях людини, яка добре знає себе, комфортно

почуває себе в навколишньому середовищі, розуміє інших людей, завжди готовий прийти на допомогу, з доброзичливим ставленням до інших культур, поглядів та традицій. А педагогічна толерантність при підготовці майбутніх викладачів ПТНЗ-є запорукою успішного навчання учнів.

Перспективи подальших досліджень. Майбутні дослідження будуть полягати в обґрунтуванні сутності наукового уявлення про професійну підготовку майбутніх викладачів ПТНЗ та визначенні засобів ефективного формування педагогічної толерантності студентів-майбутніх викладачів ПТНЗ.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бех І.Д. Почуття цінності іншої людини як моральний пріоритет особистості / І.Д. Бех // Початкова школа. – 2001. – №12.
2. Сухомлинський В.О. Вибрані твори: у 5 т. – Т. 1 / В.О. Сухомлинський – К.: Радянська школа, 1976. – 458 с.
3. Сухомлинська О.В. Про стан теорії і практики виховання в освітньому просторі України /О.В.Сухомлинська // Шлях освіти. – 1998. – №3. – С.2-5.
4. Тодорцева Ю.В. Педагогіка толерантності / Ю.В. Тодорцева // Методичні рекомендації. – Одеса: ПНЦАПНУ, 2004. – 90 с.
5. Троїцька Т.С. Конструктивність антропологічного виміру толерантності: Філософсько-освітній аспект / Т.С. Троїцька // Вісник Житомирського держ. ун-ту ім. Я.І. Франка. – 2007. – №34.
6. Хомяков М.Б. Толерантность: парадоксальная ценность / М.Б. Хомяков // Журнал социологии и социальной антропологии. – 2003. – №4.
7. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.lib.ua-ru.net/diss/cont/339518.html>. - Назва з екрану.
8. Толерантність [електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://uk.wikipedia.org/>. – Назва з екрану.

В.О. ГАВРИЛЮК. ФОРМИРОВАНИЕ ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ ТОЛЕРАНТНОСТИ СТУДЕНТОВ –БУДУЩИХ ПРЕПОДАВАТЕЛЕЙ ПТУЗ

Резюме. В статье раскрыта суть понятия педагогической толерантности на современном этапе развития образования, при подготовке будущих педагогов профессионально-технических учебных заведений.

Ключевые слова: толерантность, педагогическая толерантность, образование, гуманизм, взаимопонимание.

V.O. GAVRILIUK. IFORMATION OF STUDENT-TEACHING TOLERANCE OF FUTURE TEACHERS OF VOCATIONAL EDUCATION

The summary. The article revealed the essence of the concept of teaching tolerance at the current stage of development of education in preparing future teachers of vocational-technical schools.

Key words: tolerance, teaching tolerance, education, humanity, understanding.

Одержано редакцією 12.03.2013 р.